

Ὁ ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἄγιορείτης

ὡς ἐμπειρικός θεολόγος

Ἡ διαχείριση τῶν λογισμῶν

Νομίζουμε πολλές φορές ὅτι ἡ ἄσκηση εἶναι κάτι μεγάλο καί μᾶς διαφεύγει ὅτι ἡ ἄσκηση εἶναι πολύ ἀπλή, ἤτοι τό νά μπορούμε νά ἐλέγχουμε τούς λογισμούς καί διά αὐτῶν τά πάθη. Λέγονται λογισμοί οἱ σκέψεις ἐκείνες πού ἔρχονται στήν λογική μας καί, ὅταν τίς ἐπεξεργαζόμαστε χωρίς φραγμούς, τότε γίνονται ἐπιθυμίες καί πάθη ἢ ἐξαγριώνουν τά πάθη, πού εἶναι οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου στόν χῶρο τῶν λογισμῶν εἶναι μιά σπουδαία ὑπόθεση, πολύ ἀπλή, ἀλλά καί ἀποτελεσματική. Κατά τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἐλεγχος τῶν λογισμῶν εἶναι καί θεωρεῖται ἐπιστήμη, ἀφοῦ ἡσυχία εἶναι «ἡ τῶν λογισμῶν ἐπιστήμη», καί αὐτή εἶναι ἡ νήψη ἢ ὁποία, ὅταν συνδέεται μέ τήν προσευχή, μπορεῖ νά ἔχη ἀγαθά ἀποτελέσματα, μέ τήν ἐνέργεια τῆς θείας Χάριτος.

Στήν συνέχεια θά παραθέσω μερικούς λόγους τοῦ π. Παΐσιου, πού δείχνουν τήν σημασία τῶν λογισμῶν στήν ὄλη ἐσωτερική διεργασία τοῦ ἀνθρώπου, καί ὅτι, ὅταν προσέξουμε αὐτόν τόν τομέα, μπορούμε νά δοῦμε μεγάλα καί θαυμαστά ἀποτελέσματα.

Ὁ π. Παΐσιος σέ συζητήσεις του ἀνέφερε τό παράδειγμα τῶν Μακκαβαίων Παίδων:

«Τά πάθη εἶναι βαθιά ριζωμένα μέσα μας, ἀλλά ὁ εὐσεβής, ὁ καλός λογισμός μᾶς βοηθάει νά μὴν ὑποδουλωνώμαστε σ' αὐτά. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος φέρνῃ ὄλο καλούς λογισμούς καί σταθεροποιήσῃ μιά καλή κατάσταση, τά πάθη παύουν νά ἐνεργοῦν, ὁπότε εἶναι σάν νά μὴν ὑπάρχουν. Δηλαδή ὁ εὐσεβής λογισμός δέν ξεριζώνει τά πάθη, ἀλλά τά πολεμαίει καί μπορεῖ νά τά καταβάλλῃ. Νομί-

ζω, ὁ συγγραφεὺς (στό Δ' βιβλίο τῶν Μακκαβαίων) περιγράφει τί μπόρεσαν νά ὑποφέρουν οἱ Ἅγιοι Ἑπτὰ Παῖδες, ἡ μητέρα τους Ἁγία Σολομονή καί ὁ διδάσκαλός τους Ἅγιος Ἐλεάζαρος, ἔχοντας εὐσεβεῖς λογισμούς, γιά νά δείξῃ ἀκριβῶς τήν δύναμη τοῦ καλοῦ λογισμοῦ».

Ἀκόμη ὁ π. Παΐσιος λέγει ὅτι ὁ καλός λογισμός ἔχει μεγάλη δύναμη πού ἰσοδυναμεῖ μέ μιὰ πολύωρη ἀγρυπνία.

«Ἐνας καλός λογισμός ἰσοδυναμεῖ μέ μιὰ πολύωρη ἀγρυπνία! Ἔχει μεγάλη δύναμη. Ὅπως τώρα κάποια νέα ὄπλα σταματοῦν μέ ἀκτίνες λέιζερ τόν πύραυλο στήν βάση του καί τόν ἐμποδίζουν νά ἐκτοξευθῇ, ἔτσι καί οἱ καλοί λογισμοί προλαβαίνουν καί καθελώνουν τούς κακούς λογισμούς στά «ἀεροδρόμια» τοῦ διαβόλου, ἀπό τά ὅποια ξεκινοῦν. Γι' αὐτό προσπαθήστε, ὅσο μπορεῖτε, πρὶν προλάβῃ ὁ πειρασμός νά σᾶς φυτέψῃ κακούς λογισμούς, νά φυτεῦτε ἐσεῖς καλούς λογισμούς, γιά νά γίνῃ ἡ καρδιά σας ἀνθόκηπος καί νά συνοδεύεται ἡ προσευχή σας ἀπό τήν θεία εὐωδία τῆς καρδιάς σας.

Ὅταν κανεῖς κρατᾶ ἔστω καί λίγο ἀριστερό, δηλαδή κακό, λογισμό γιά κάποιον, ὅποιαδήποτε ἄσκηση καί ἄν κάνῃ, νηστεία, ἀγρυπνία κ.λπ., πάει χαμένη. Σέ τί θά τόν βοηθήσῃ ἡ ἄσκηση, ἄν δέν ἀγωνίζεται παράλληλα νά μὴ δέχεται τούς κακούς λογισμούς;».

Ἐπίσης, ὁ π. Παΐσιος διδάσκει ὅτι ὁ καλός λογισμός ἔχει μεγαλύτερη δύναμη ἀπό κάθε ἄλλη ἄσκηση. Λέγει:

«Ἐνας ἀγνός, καλός, λογισμός ἔχει μεγαλύτερη δύναμη ἀπό κάθε ἄσκηση. Κάποιος νέος λ.χ. πολεμεῖται ἀπό τόν διάβολο καί ἔχει ἀκάθαρτους λογισμούς καί κάνει ἀγρυπνίες, νηστείες, τριήμερα, γιά νά ἀπαλλαγῇ ἀπό αὐτούς. Ἐνας ἀγνός λογισμός ὅμως πού θά φέρῃ ἔχει μεγαλύτερη δύναμη καί ἀπό τίς ἀγρυπνίες καί ἀπό τίς νηστείες πού κάνει καί τόν βοηθάει πιό θετικά».

Ὁ ἀνθρῶπος κάνοντας καλούς λογισμούς θεραπεύεται, καθα-

ρίζεται. Διδάσκει ό π. Παΐσιος:

«Ό άνθρωπος, όταν τά βλέπη όλα μέ καλούς λογισμούς, εξαγνίζεται και χαριτώνεται από τόν Θεό. Μέ τούς άριστερους λογισμούς κατακρίνει και άδικεί τούς άλλους, έμποδίζει τήν θεία Χάρη νά έρθη, και έρχεται έπειτα ό διάβολος και τόν άλλώνει».

«Άσχετα μέ τί σκοπό κάνει κάτι ό άλλος, έσεις βάλτε έναν καλό λογισμό. Ό καλός λογισμός έχει μέσα αγάπη, άφοπλίζει τόν άλλον και τόν κάνει νά σου φερθή καλά».

Οί καλοί λογισμοί δείχνουν, άν ό άνθρωπος έχει καλή πνευματική υγεία. Λέγει ό π. Παΐσιος:

«Όποιος έχει καλούς λογισμούς, έχει πνευματική υγεία και τό κακό τό μετατρέπει σέ καλό. Θυμάμαι στήν Κατοχή, όσα παιδιά είχαν γερό όργανισμό, έτρωγαν μέ όρεξη ένα κομμάτι μπομποτά και ήταν όλο υγεία. Ένω κάτι πλουσιόπαιδα, παρόλο πού έτρωγαν ψωμί μέ βούτυρο, έπειδή δέν είχαν γερό όργανισμό, ήταν φιλάσθενα. Έτσι και στήν πνευματική ζωή. Ένας, άν έχει καλούς λογισμούς, και νά τόν χτυπήσης άδικα, θά πη: “Τό έπέτρεψε ό Θεός, για νά έξοφλήσω παλιά μου σφάλματα, δόξα τῷ Θεῷ!”». Ένω ένας άλλος πού δέν έχει καλούς λογισμούς, και νά πᾶς νά τόν χαϊδέψης, θά νομίζη πώς πᾶς νά τόν χτυπήσης. Πάρτε παράδειγμα από έναν μεθυσμένο. Άν εἶναι κακός, τά σπάζει όλα επάνω στό μεθύσι. Άν εἶναι καλός, ή θά κλαίη ή θά συγχωράη. Ένας μεθυσμένος έλεγε: “Χαρίζω από έναν κουβά λίρες σέ όποιον μέ φθονεί!”».

Αντίθετα, όταν ό άνθρωπος δέχεται κακούς λογισμούς, άχρηστεύεται και βασανίζεται. Λέγει ό π. Παΐσιος:

«Στήν έποχή μας ή μεγαλύτερη άρρώστια εἶναι οί μάταιοι λογισμοί τῶν κοσμικῶν ανθρώπων. Οί άνθρωποι όλα μπορεῖ νά τά έχουν εκτός από καλούς λογισμούς. Ταλαιπωροῦνται, γιατί δέν αντιμετωπίζουν τά πράγματα πνευματικά. Π.χ. ξεκινάει κανείς νά πάη κάπου, παθαίνει μιá μικρή βλάβη ή μηχανή τοῦ αὐτοκινή-

του του, και καθυστερεῖ λίγο νά φθάση στὸν προορισμό του. Ἄν ἔχη καλὸ λογισμό, θά πῆ: “Φαίνεται, ὁ Καλὸς Θεὸς ἔφερε αὐτὸ τὸ ἐμπόδιο, γιατί ἴσως θά πάθαινα κάποιο ἀτύχημα, ἂν δέ εἶχα αὐτὴν τὴν καθυστέρηση. Πῶς νά σέ εὐχαριστήσω, Θεέ μου, γι’ αὐτό;”, καὶ δοξάζει τὸν Θεό. Ἐνῶ, ἂν δέν ἔχη καλὸ λογισμό, δέν θά ἀντιμετωπίση πνευματικὰ τὴν κατάσταση, θά τὰ βάλῃ μέ τὸν Θεό καὶ θά βρίζη: “Νά, θά πήγαινα νωρίτερα, ἄργησα, τί ἀναποδιά! Καὶ Αὐτός ὁ Θεός...”. Ὁ ἄνθρωπος, ὅταν δέχεται ὅ,τι τοῦ συμβαίνει μέ δεξιὸ λογισμό, βοηθιέται. Ἐνῶ, ὅταν δουλεύῃ ἀριστερά, βασανίζεται, λειώνει, παλαβώνει».

Ὁ π. Παΐσιος μέ ἓναν πολὺ ἀπλό τρόπο, πού ἐκφράζει τὴν ἀσκητικὴ του ἐμπειρία πάνω στό θέμα αὐτό, λέγει:

«Μοῦ εἶπαν μερικοὶ ὅτι σκανδαλίζονται, γιατί βλέπουν πολλὰ στραβά στὴν Ἐκκλησία, καὶ ἐγὼ τούς εἶπα: Ἄν ρωτήσης μιὰ μύγα: “ἔχει λουλούδια ἐδῶ στὴν περιοχὴ;”, θά πῆ: “δέν ξέρω· ἐκεῖ κάτω στὸν λάκκο ἔχει κονσερβοκούτια, κοπριές, ἀκαθαρσίες”, καὶ θά σοῦ ἀραδειάση ὅλες τίς θρωμιές στίς ὁποῖες πῆγε. Ἄν ὅμως ρωτήσης μιὰ μέλισσα: “εἶδες καμμιά ἀκαθαρσία ἐδῶ στὴν περιοχὴ;”, θά σοῦ πῆ: “ἀκαθαρσία; ὄχι, δέν εἶδα πουθενά· ἐδῶ ὁ τόπος εἶναι γεμάτος ἀπὸ εὐωδιαστά λουλούδια” καὶ θά σοῦ ἀναφέρῃ ἓνα σωρὸ λουλούδια τοῦ κήπου, τοῦ ἀγροῦ κ.λπ. Βλέπεις, ἡ μύγα ξέρει μόνον πού ὑπάρχουν σκουπίδια, ἐνῶ ἡ μέλισσα ξέρει πῶς ἐκεῖ πέρα εἶναι ἓνας κρίνος, πιὸ ἐκεῖ ἓνα ζουμπούλι...

Ὅπως ἔχω καταλάβει, ἄλλοι ἄνθρωποι μοιάζουν μέ τὴν μέλισσα καὶ ἄλλοι μέ τὴν μύγα. Αὐτοὶ πού μοιάζουν μέ τὴν μύγα ψάχνουν σέ κάθε περίπτωση νά βροῦν τί κακὸ ὑπάρχει καὶ ἀσχολοῦνται μ’ αὐτό· δέν βλέπουν πουθενά κανένα καλὸ. Αὐτοὶ πού μοιάζουν μέ τὴν μέλισσα βρίσκουν παντοῦ ὅ,τι καλὸ ὑπάρχει. Ὁ βλαμμένος ἄνθρωπος βλαμμένα σκέφτεται, ὅλα τὰ παίρνει ἀριστερά, ὅλα τὰ βλέπει ἀνάποδα. Ἐνῶ, ὅποιος ἔχει καλοὺς λογισμούς, ὅ,τι καὶ νά δῆ, ὅ,τι καὶ νά τοῦ πῆς, θά βάλῃ καλὸ λογισμό.

Μιά φορά ένα παιδί δευτέρας γυμνασίου ήρθε στο Καλύδι και χτύπησε τό σιδεράκι στην πόρτα. Είχα ένα τσουβάλι γράμματα να διαβάσω, αλλά είπα, άς βγῶ να δῶ τί θέλει. “Τί εἶναι, παλληκάρι;”, τοῦ λέω. “Αὐτό εἶναι τό καλύδι τοῦ πατρός Παΐσιου; μέ ρωτάει. Θέλω τόν πατέρα Παΐσιο”. “Αὐτό εἶναι, ἀλλά αὐτός δέν εἶναι ἐδῶ· πῆγε να ἀγοράση τσιγάρα”, τοῦ λέω. “Φαίνεται κάποιον πῆγε να ἐξυπηρετήση”, μοῦ λέει μέ καλό λογισμό. “Γιά τόν ἑαυτό του πῆγε να τά ἀγοράση, τοῦ λέω. Τοῦ εἶχαν τελειώσει και ἔκανε σάν τρελλός για τά τσιγάρα. Ἐμένα μέ ἄφησε ἐδῶ μόνον μου και οὔτε ξέρω πότε θά γυρίση. Ἄν δῶ ὅτι ἀργεῖ, θά σηκωθῶ να φύγω”. Βούρκωσαν τά μάτια του και μέ καλό πάλι λογισμό εἶπε: “Τόν κουράζουμε τόν Γέροντα”. “Τί τόν θέλεις;”, τόν ρωτάω. “Τήν εὐχή του θέλω να πάρω”, μοῦ λέει. “Τί εὐχή να πάρης, μωρέ! Αὐτός εἶναι πλανεμένος· δέν ἔχει χαίρι· ἐγώ τόν ξέρω καλά. Μήν περιμένης ἄδικα, γιατί, κι ὅταν γυρίση, θά εἶναι νευριασμένος, ἴσως εἶναι και μεθυσμένος, ἐπειδή πίνει κιόλας”. Ἀλλά ἐκεῖνο ἔβαζε συνέχεια καλό λογισμό. “Τέλος πάντων, τοῦ λέω, ἐγώ θά περιμένω λίγο ἀκόμη, τί θέλεις να τοῦ πῶ;”. “Ἐχω ἕνα γράμμα να τοῦ δῶσω, μοῦ λέει, ἀλλά θά περιμένω να πάρω και τήν εὐχή του”. Εἶδατε; Ὅ,τι τοῦ ἔλεγα, τό ἔπαιρνε μέ καλό λογισμό. Τοῦ εἶπα: “σάν τρελλός ἔκανε για τά τσιγάρα” και τό καημένο ἀναστέναξε, βούρκωσαν τά μάτια του. “Ποιός ξέρει, εἶπε, κάποιον θά ἤθελε να ἐξυπηρετήση”. Ἄλλοι τόσα διαβάζουν, κι ἐκεῖνο, παιδάκι δευτέρας γυμνασίου, και να ἔχη τόσο καλούς λογισμούς! Νά τοῦ χαλαῶς τόν λογισμό και αὐτό να φτιάχνη καλύτερο λογισμό και να βγάζη πιό καλό συμπέρασμα. Τό θαύμασα! Πρώτη φορά εἶδα τέτοιο πράγμα!».

Ἄν θέλουμε να κάνουμε ἀσκηση και να ἔχουμε πρόοδο στην πνευματική μας ζωή, θά πρέπει να προσέχουμε να καταστήσουμε τόν εὐσεβῆ λογισμό αὐτοκράτορα τῶν παθῶν και να προσευχόμαστε στον Θεό. Ἄπο τήν ρύθμιση αὐτή τοῦ λογισμοῦ, ἔρχεται ἡ

καθαρότητα τοῦ νοῦ, ἡ ἀδιάλειπτη προσευχή καί στήν συνέχεια τό ἐπιθυμητικό καί θυμικό μέρος τῆς ψυχῆς, αὐτό πού χαρακτηρίζουμε παθητικό μέρος τῆς ψυχῆς καί πνευματική καρδιά στρέφεται στόν Θεό μέ πόθο καί ἀγάπη καί ἔρχονται ὅλοι οἱ εὐλογημένοι καρποί τῆς πνευματικῆς σοφίας, ἡ διάκριση, τά δάκρυα, ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ καί τῶν θείων, ἡ ἀγάπη καί ὁ πόθος γιά τό μαρτύριο ὑπέρ τοῦ Χριστοῦ.

Αὐτή ἡ νοερά ἐργασία στήν ὀρθόδοξη παράδοση χαρακτηρίζεται νήψη καί προσευχή, ὅπως τήν δίδαξε ὁ Χριστός καί τήν ἔζησαν οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ἀσκητές, οἱ Μάρτυρες καί οἱ Πατέρες. Πρόκειται γιά τήν ἡσυχαστική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, πού εἶναι μιὰ ἀπλή, ἀλλά καί μεγαλειώδης ἄσκηση, τήν ὁποία κανεῖς δέν μπορεῖ νά ἀρνηθῆ καί κανεῖς δέν μπορεῖ νά ἰσχυρισθῆ ὅτι δέν μπορεῖ νά κάνη. Ἐπομένως, ἡ ἄσκηση στήν καθημερινή μας ζωή εἶναι τό νά καταστήσουμε τόν εὐσεβῆ καί σώφρονα λογισμό αὐτοκράτορα «τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν». Ὅλα τά ἄλλα, ἀκόμη καί ἡ ἐμπειρική γνώση τοῦ Θεοῦ καί ἡ ὄραση τοῦ Φωτός Του θά ἐπακολουθήσουν.

Ἡ καρδιά

Ὁ ἄνθρωπος κατά τήν προσευχή πρέπει νά συγκεντρῶν καί νά συμμαζεύη τόν νοῦ του στά λόγια τῆς προσευχῆς, στήν πραγματικότητα νά ἀποσπᾷ τόν νοῦ του ἀπό τήν λογική, τά πάθη καί τό περιβάλλον καί ὡς μετανοημένος ἄσωτος υἱός νά ἐπιστρέφῃ στό πατρικό του σπίτι πού εἶναι ἡ καρδιά. Ὁ π. Παΐσιος λέγει:

«Τό θέμα δέν εἶναι νά λέγῃ κανεῖς ἀπλῶς τήν εὐχή, οὔτε νά ἔχῃ μόνον καθαρό τόν νοῦ του ἀπό λογισμούς, ἀλλά νά δουλεύῃ τό «μηχανάκι», νά πονάῃ ἡ καρδιά γιά τό θέμα πού εὐχεται».

Ἡ καρδιά εἶναι τό πνευματικό «μηχανάκι» πού πρέπει νά πάρῃ μπροστά καί νά ἀρχίσῃ νά προσεύχεται στόν Θεό μέ θερμότητα,

πόνος και αγάπη. Ἡ καρδιά, κατά τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι τό παθητικό μέρος τῆς ψυχῆς, πού εἶναι τό ἐπιθυμητικό και τό θυμικό. Ὄταν ὁ νοῦς ἀπομακρύνεται ἀπό τήν καρδιά, παρασύρει και τό ἐπιθυμητικό και τό θυμικό μέρος τῆς ψυχῆς, ὅποτε, ὅταν ὁ νοῦς ἐπιστρέφει στήν καρδιά, ἐπαναφέρει και τό ἐπιθυμητικό και τό θυμικό μέρος τῆς ψυχῆς. Τότε στρέφει ὅλη τήν ψυχὴ στήν αγάπη πρὸς τόν Θεό και τούς ἀδελφούς του. Ὁ ἄνθρωπος τότε αἰσθάνεται τό σκίρτημα αὐτό τῆς καρδιάς πρὸς τόν Θεό διὰ τῆς προσευχῆς. Λέγει ὁ π. Παΐσιος:

«Εὐχομαι νά μαζευθῆ ὁ νοῦς σου στήν καρδιά. Τί ἐννοοῦμε, ὅταν λέμε «καρδιά»; Ἡ καρδιά δέν εἶναι στάμνα, πού μέσα της θά βάλλουμε τόν νοῦ· ἡ καρδιά εἶναι αὐτό πού νιώθουμε. Ἐπομένως, ὅταν λέμε «νά συμμαζευθῆ ὁ νοῦς μέσα στήν καρδιά», ἐννοοῦμε νά συμμαζευθῆ στήν αγάπη, στήν καλωσύνη, στήν λαχτάρα, σέ αὐτό τό σκίρτημα, σέ αὐτό τό γλυκό πράγμα... Ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι Ἀγάπη και ἡ καρδιά ἔχει αγάπη, ἂν ἡ καρδιά εἶναι ἐξαγνισμένη, τότε ὁ ἄνθρωπος ἔχει μέσα του τόν Θεό».

Σέ ὅλη τήν πατερική παράδοση γίνεται λόγος γιά τήν κάθαρση τῆς καρδιάς, και ὁ Ἰδιος ὁ Χριστός δίδαξε γι' αὐτό στούς Μακαρισμούς, ὅταν εἶπε: «Μακάριοι οἱ καθαροί τῆ καρδιά, ὅτι αὐτοί τόν Θεόν ὁψονται» (Ματθ. ε', 8). Ἡ καρδιά μολύνεται, γίνεται ἀκάθαρτη, ὅταν τό ἐπιθυμητικό και τό θυμικό μέρος τῆς ψυχῆς, ἀντί νά στρέφονται στόν Θεό, στρέφονται ἐμπαθῶς στήν κτίση και ἔτσι ἀναπτύσσονται τά πάθη.

Σκοπός τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς, ἡ στροφή ὅλων αὐτῶν τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς στόν Θεό. Ὄταν γίνονται παράλληλα αὐτές οἱ προσπάθειες, ἤτοι ὅταν ὁ ἄνθρωπος χαλιναγωγῆ τόν νοῦ και ἐκεῖνος ἐπιστρέφει στήν καρδιά, ἀλλά παράλληλα ὅταν καθαρῖζει και τήν καρδιά ἀπό τά πάθη, τότε ὁ νοῦς ἐλκύεται πρὸς τό μέρος αὐτό και γλυκαίνεται. Τότε ὁ νοῦς αἰσθάνεται σάν νά ἔχη εἰσέλθει μέσα σέ ἕνα ζαχαροπλαστεῖο.

«Όλη ή βάση τής πνευματικῆς ζωῆς εἶναι νά καθαρίση ὁ ἄνθρωπος τήν καρδιά, ὥστε νά δεχθῆ τόν Χριστό, καί νά χαλιναγωγήσῃ τόν νοῦ, νά τόν γλυκάνῃ μέσα στήν καρδιά. Ἄν ὁ νοῦς γλυκαθῆ μέσα στήν καρδιά, δέν τοῦ κάνει καρδιά νά φύγῃ, ὅπως τό παιδάκι, ὅταν τό ἀφήνῃς ἐλεύθερο μέσα σ' ἕνα ζαχαροπλαστεῖο, δέν θέλει νά φύγῃ ἀπό ἐκεῖ».

Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου συγκεντρώνεται στήν καρδιά μέ τήν βίωση τής ἐν Χριστῷ ζωῆς. Ὁ Χριστός εἶναι τό κέντρο τής πνευματικῆς ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τόν Χριστό, ἐνώνεται μαζί Του, ἰδιαιτέρως μέ τό Μυστήριό τής θείας Εὐχαριστίας καί τότε ὁ νοῦς δέν μπορεῖ νά φύγῃ πρὸς τά κτίσματα.

«Ὅταν ὅμως θέλω νά προσευχηθῶ καί πάω νά συγκεντρωθῶ, πρέπει ὁ νοῦς νά πάῃ στόν Χριστό. Τότε δέν φεύγει· δίνει ἀμέσως τηλεγράφημα καί στήν καρδιά καί ἐνώνεται ὁ νοῦς μέ τήν καρδιά».

«Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ συμμαζεύει τόν νοῦ στήν καρδιά καί μετὰ παλαβώνει ὁ ἄνθρωπος».

Οἱ Πατέρες κάνουν λόγο γιά τόν καρδιακό πόνο. Δέν πρόκειται γιά τόν αἰσθητό καρδιακό πόνο, ἀλλά γιά τόν πνευματικό πόνο. Ὅπως, ὅταν πονᾷ ἕνα μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τότε ἐκεῖ συγκεντρώνεται ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἔτσι ὅταν ὁ ἄνθρωπος σκέφτεται τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί πονᾷ ἡ καρδιά του, τότε ἐκεῖ συγκεντρώνεται ὁ νοῦς καί δέν μπορεῖ νά φύγῃ ἀπό ἐκεῖ.

«Ὅταν πονᾷ ἡ καρδιά, κατεβαίνει ὁ νοῦς στήν καρδιά». Ἡ καρδιά πονᾷ «ὅταν σκέφτωμαι τίς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ καί τήν δική μου ἀχαριστία, ἡ καρδιά κεντιέται, πονάει, καί ὁ νοῦς πηγαίνει ἐκεῖ».

Ὅταν ὁ νοῦς βρῆ τόν φυσικό του χῶρο, πού εἶναι ἡ καρδιά, τότε ἀλλοιώνεται ἡ ψυχή, δηλαδή μεταστρέφονται ὅλες οἱ δυνάμεις τής ψυχῆς πρὸς τόν Θεό καί αὐτό σημαίνει ὅτι γίνεται μιᾶ ἐσωτερική θεία λειτουργία. Ἡ κατάβαση τοῦ νοῦ στήν καρδιά εἶναι ἡ κάθοδος τοῦ πνευματικοῦ ἱερατείου γιά νά ἀρχίσῃ ἡ ἐσω-

τερική θεία λειτουργία. Αυτό είναι τό πραγματικό πανηγύρι τῆς ψυχῆς. Λέγει ὁ π. Παΐσιος:

«Ἄχ, ἄν δουλέψῃ ἡ καρδιά, ἄν ἀλλοιωθῇ ἡ ψυχή, θά εἶναι πανηγύρι. Ξέρετε τί θά πῆ πανηγύρι;».

Ἡ καρδιά εἶναι «βαθεῖα», γι' αὐτό ὁ Δαυίδ κάνει λόγο γιά «καρδιά βαθεῖα» (Ψαλμ. ζγ', 7). Ὁ νοῦς συνεχῶς κατεβαίνει καί δέν βρίσκει πυθμένα γιά νά σταματήσῃ, γιατί αὐτά εἶναι μυστήρια καί γίνονται μέ τήν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσα στήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία δέν ἔχει τέλος. Σέ μεγάλη «βύθιση» σταματᾷ ἡ προσευχή καί ἀρχίζει ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ. Εἶναι σάν νά βρίσκεται ἕνα μικρό παιδάκι μέσα στήν ἀγκαλιά τῆς μάνας του. Αὐτή εἶναι μιὰ κτιστή εικόνα, πού δείχνει κάπως αὐτήν τήν κατάσταση, ἀλλά δέν μπορεῖ νά συγκριθῇ μέ τήν ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό, διά τοῦ προσευχομένου νοῦ στήν καρδιά. Ἀποκαλύπτει ὁ π. Παΐσιος:

«Χανόμεν στήν εὐχή! Ξέρεις τί θά πῆ χανόμεν; Βυθίζόμεν... ἕνα γλυκό βύθισμα... Χανόμεν τελείως... Γιά νά φέρω ἕναν λογισμό ἔπρεπε νά σταματήσω τήν εὐχή. Ξέρεις τί θά πῆ νά βυθίζεσαι-νά βυθίζεσαι... Μετά δέν θέλεις τίποτε, δέν ζητᾶς τίποτε... Δέν λές τίποτε· νιώθεις τήν θεία θέρμη, τήν θεία γλυκύτητα. Σταματάει πλέον καί ἡ εὐχή, ἐπειδή ὁ νοῦς ἔχει ἔνωθῇ μέ τόν Θεό καί δέν θέλει μέ κανένα τρόπο νά φύγῃ ἀπό κοντά Του· τόσο εὐχάριστα νιώθει.

Ἢταν φθᾶσῃ σ' αὐτήν τήν κατάσταση ὁ ἀνθρωπος, ἡ εὐχή κόβεται μόνη της. Τότε σταματάει καί ὁ νοῦς ἀπό τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ, παύει νά λειτουργῇ καί τό μυαλό, καί ἡ ψυχή αἰσθάνεται μόνον τήν γλυκύτητα τῆς θείας ἀγάπης, τῆς θείας στοργῆς καί σιγουριάς, σάν τό μωρό πού δέν σκέφτεται τίποτε, ἀλλά μόνον ἀγάλλεται στήν ἀγκαλιά τῆς μάνας του. Ἢταν τό παιδάκι λουφάζῃ στήν ἀγκαλιά τῆς μάνας, μιλάει; Εἶναι ἔνωση πλέον, ἐπικοινωνία. Καλή εἶναι ἡ εὐχή μέ τήν σιωπή, ἀλλά καλύτερη εἶναι ἡ σιωπή μέ

τήν σιωπή: ὁ νοῦς κοντά στόν Χριστό σιωπώντας».

Τό ἐκπληκτικό σέ αὐτήν τήν ἱερή ἐργασία εἶναι ὅτι, ὅταν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου αἰσθανθῇ τήν γλυκύτητα τῆς θείας ἀγάπης, ὅταν ἀκολουθήσῃ τόν ρυθμό καί τόν παλμό τῆς θείας λειτουργίας μέσα στό ἐκκλησάκι τῆς καρδιάς, τότε αὐτήν τήν ἀτμόσφαιρα γεύεται καί ἡ λογική λατρεία.

Νοερά λατρεία εἶναι ἡ προσευχή τοῦ νοῦ στήν καρδιά, ἐνῶ λογική λατρεία εἶναι ἡ προσευχή τῆς λογικῆς μέ τά λόγια τῶν τροπαρίων καί τῶν ψαλμῶν. Σέ προχωρημένες καταστάσεις μπορεῖ αὐτά νά γίνονται συγχρόνως, δηλαδή ταυτόχρονα νά λειτουργοῦν ἡ νοερά καί ἡ λογική ἐνέργεια, πού σημαίνει ὅτι ταυτόχρονα ἐξελίσσονται ἡ λογική καί ἡ νοερά-καρδιακή λατρεία. Γι' αὐτό ἡ νοερά καρδιακή προσευχή δέν εἶναι μιᾶ ἐκστατική κατάσταση, δέν εἶναι ἡ ἀναχώρηση τοῦ νοῦ ἀπό τό σῶμα, ἀλλά ἡ ἀναχώρηση τοῦ νοῦ ἀπό τό σαρκικό φρόνημα καί ἡ ἐπιστροφή του στήν καρδιά. Τότε, ὅλος ὁ ἄνθρωπος, καί ἡ ψυχή καί τό σῶμα, γεύονται τούς καρπούς τῆς νοερᾶς προσευχῆς.

«Ὅταν κανεῖς θυμᾶται τόν Χριστό, τόν Παράδεισο, τότε ψάλλει μέ τήν καρδιά του. Καί ὅταν ἀρχίσῃ νά γεύεται λιγάκι τά οὐράνια, σέ κάθε τροπάριο σκιρτάει ἡ καρδιά του... Ἡ καρδιά πάλλεται, ὅπως πάλλεται ἡ καρδιά τοῦ ἀηδονιοῦ. Τό ἀηδόνι, ὅταν κελαδᾷ πάνω στό δένδρο, σείεται ὀλόκληρο καί αὐτό καί τό κλαδί πού τό κρατάει. “Ἀφῆστε με, λέει, δέν θέλω τίποτε· παλάβωσα”».

Ὁ ἡσυχαστής μοναχός μπορεῖ νά ψάλλῃ κατά τίς ἱερές ἀκολουθίες καί νά διαβάζῃ ἀπό μουσικά βιβλία, ἀλλά καί τότε, ἐπειδή ἡ καρδιά του ἔχει μάθει νά ψάλλῃ νοερά, ψάλλει μέ ἕναν διαφορετικό τρόπο. Ἡ ἐσωτερική νοερά-καρδιακή λειτουργία ἐπηρεάζει καί τόν τρόπο τῆς σωματικῆς ψαλμωδίας, ὑπερβαίνει τήν περιοριστικότητα τῆς μουσικῆς, καί τότε αὐτό γλυκαίνει καί τήν ψαλμωδία.

«Ὅταν δουλεύῃ ἡ καρδιά, ξεφεύγει ἀπό τό περιορισμένο (ἀπό τό μουσικό βιβλίο) καί πάει στό ἀπεριόριστο, καί τότε γλυκαίνει ἡ ψαλμωδία! Τότε ἀκόμη καί παραφωνία νά κάνῃς, καί αὐτή γλυ-

καίνει, γιατί τήν γλυκαίνει ή καρδιά».

Σέ αὐτήν τήν περίπτωση λέμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν ψάλλει τά μουσικά κομμάτια μέ τήν λογική, ἀλλά μέ τόν ρυθμό καί τήν γεύση τῆς καρδιάς, ὁπότε «ή καρδιά εἶναι μουσικοσυνθέτης».

«Ὁ τόνος στήν ψαλτική βγαίνει ἀπό μέσα, ἀπό τήν καρδιά. Ὅταν ὁ νοῦς εἶναι στά θεῖα νοήματα, αὐτό εἶναι πού θά δώση τόν τόνο τόν καρδιακό· ή καρδιά θά σπαράξη! Ἡ καρδιά εἶναι μουσικοσυνθέτης, τό μεράκι ὁ καημός, ὁ πόνος πού ἔχει κανεῖς μέσα του, δίνει τόν τόνο, τήν ζωντάνια, τόν παλμό, καί αὐτό γλυκαίνει τήν ψαλμωδία».

Ὅταν ὁ νοῦς εἰσέρχεται μέσα στήν καρδιά καί γίνεται ἐσωτερική λειτουργία, τότε ὄχι μόνον ὁ νοῦς γλυκαίνεται, ἀλλά ὅλος ὁ ἄνθρωπος μεθαίει πνευματικά καί βιώνει τήν ἐσχατολογική κατάσταση. Τότε ή προσευχή γίνεται αὐτενεργός, ἀκόμη καί στόν ὕπνο. Ὁ ἄνθρωπος κοιμᾶται καί γνωρίζει ὅτι κοιμᾶται, ἀλλά ἐπίσης αἰσθάνεται ὅτι ή καρδιά του μέ τήν νοερά λειτουργία προσεύχεται ἀδιάλειπτα. Τότε ἰσχύει ὁ λόγος τοῦ Ἄσματος Ἄσμάτων: «ἐγώ καθεύδω καί ή καρδιά μου ἀγρυπνεῖ» (Ἄσμα Ἄσμάτων ε', 2). Καί ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης θά γράψη: «Καθεύδω διά τήν χρείαν τοῦ σώματος καί ή καρδιά μου ἀγρυπνεῖ διά τό πλῆθος τοῦ ἔρωτος».

Τό ἐκπληκτικό εἶναι ὅτι, ὅταν ὁ ἡσυχαστής συνηθίσῃ σέ αὐτήν τήν κατάσταση, τότε καί κατά τήν διάρκεια τοῦ θανάτου, ὅταν ή ψυχή ἐτοιμάζεται νά φύγῃ ἀπό τό σῶμα, καί μάλιστα ὅταν λόγω διαφόρων ἀσθενειῶν ὁ ἐγκέφαλος μέ τήν λογική ἐνέργεια ἀδρανῆ, τότε ὁ νοῦς λειτουργεῖ μέσα στήν καρδιά, καί ή ψυχή γεμάτη ἀπό τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ ἐξέρχεται ἀπό τό σῶμα. Ὁ π. Παΐσιος βεβαιώνει:

«Ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει τήν αὐτενεργήτῃ εὐχή, δέν προσπαθεῖ νά πῆ τήν εὐχή, ἀλλά, χωρίς νά καταβάλλῃ καμμιά προσπάθεια, ή εὐχή λέγεται μέσα του ἀπό μόνη της. Ἀκόμη καί στόν ὕπνο λέει

τήν εὐχή καί, ὅταν ξυπνάη, συνεχίζει ἡ εὐχή». Κάποιος ἐργάτης πού δούλευε στό Ἅγιον Ὅρος πῆγαινε στόν π. Παΐσιο καί ἐκεῖνος τόν συμβούλευε νά λέγη τήν εὐχή στήν ἐργασία του. Κάποια μέρα εἶπε στόν π. Παΐσιο: «Κοιμᾶμαι καί στόν ὕπνο μου λέω τήν εὐχή. Καί ὅταν ξυπνάω, συνεχίζει ἡ εὐχή. Νιώθω μέσα μου χαρά». Τότε ὁ π. Παΐσιος ἀπάντησε: «Ἄρχισε νά γλυκοχαράζης».

Ὅταν ὁ π. Παΐσιος ἔλεγε «γλυκοχαράζεις» ἐννοοῦσε ὅτι αὐτό εἶναι τό προοίμιο τῆς θεωρίας τοῦ θείου Φωτός. Αὐτό ἐκφράζει τήν δική του πείρα, γιατί ὁ ἴδιος μετά ἀπό μιά τέτοια προσευχή μετεῖχε τοῦ ἀκτίστου Φωτός.

Μέ μιά τέτοια νηπτική καί ἡσυχαστική ζωή πού εἶχε ὁ π. Παΐσιος ἦταν ἐπόμενο νά ἔχη ὑψηλές θεοπτικές ἐμπειρίες καί νά βλέπη τόν Χριστό, τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο, τούς ἀγίους, τούς ἀγγέλους.

Σέ μιά συζήτηση πού εἶχε μέ μιά μοναχή, ἡ ὁποία τόν ρώτησε “πῶς εἶναι τό ἀκτιστο φῶς”, στήν ἀρχή ὁ π. Παΐσιος ἀπάντησε: “Ποῦ νά ξέρω; Ἐγώ στό Καλύβι ἔχω μιά κτιστή σόμπα πού τήν ἀνάβω, γιά νά ζεσταθῶ. Ἄν θέλω φῶς, ἀνάβω ἕνα κερι καί βλέπω!”. Στήν συνέχεια, ὁμως, τῆς εἶπε ὅτι «ποτέ νά μή ζητάη κανεῖς φῶτα ἢ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλά μόνο μετάνοια, ἡ ὁποία θά φέρη τήν ταπείνωση, καί μετά ὁ Καλός Θεός θά τοῦ δώσῃ ὅ,τι ἔχει ἀνάγκη».

Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀνέφερε τίς θεοπτικές ἐμπειρίες τοῦ πατέρα Δαβίδ τοῦ Διονυσιάτου, ὁ ὁποῖος ἔβλεπε τό θεῖο Φῶς, ὑπενθύμισε τό πατερικό λόγο: «Γιά νά λάβῃς πνεῦμα πρέπει νά δώσης αἷμα». Καί ἀκολούθως ἀποκάλυψε:

«Ὅταν ἤμουν στό Κοινόβιο, μιά Μεγάλη Σαρακοστή προσπάθησα νά τό ἐφαρμόσω. Δέν ὑπολόγισα καθόλου τόν ἑαυτό μου, τράβηξα τό σχοινί μέχρι πού τεντώθηκε τελείως. Ἐνιωθα τόση κούραση, πού ἔπεφτα στόν δρόμο καί παρακαλοῦσα τόν Θεό νά μέ βοηθήσῃ νά σηκωθῶ λιγάκι, γιά νά μή μέ δοῦν οἱ ἄνθρωποι καί ποῦν: «Νά, οἱ καλόγεροι πέφτουν ἀπό τήν ἄσκηση». Τό ἐνω-

θα κάθε μέρα σάν μαρτύριο. Τήν Πέμπτη πρό τοῦ Λαζάρου, τό βράδυ, ἐνῶ προσευχόμουν στό κελλί, ἔνωσα μιά γλυκύτητα, μιά ἀγαλλίαση, κι ἓνα φῶς μέ ἔλουσε· ἀπό τά μάτια μου ἔτρεχαν δάκρυα, ἓνα γλυκό κλάμα. Αὐτό κράτησε εἴκοσι μέ τριάντα λεπτά καί μέ τόνωσε πολύ, μέ ἔτρεφε πνευματικά γιά δέκα χρόνια.

“Ὅταν ρώτησα τόν Γέρο-Πέτρο γι’ αὐτό, μοῦ εἶπε: «Ἐγώ συνέχεια ζῶ τέτοιες θεῖες καταστάσεις. Ἐκείνη τήν ὥρα πού μέ ἐπισκέπτεται ἡ θεία Χάρις, ἡ καρδιά μου θερμαίνεται γλυκά ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καί ἓνα φῶς παράξενο μέ φωτίζει ἐσωτερικά καί ἐξωτερικά· νιώθω τό πρόσωπό μου νά φωτίζη. Φωτίζεται ἀκόμη καί τό κελλί μου. Βγάζω τότε τό σκουφί μου, σκῦβω ταπεινά τό κεφάλι μου καί λέω στόν Χριστό: “Χριστέ μου, χτύπησέ με μέ τό κοντάρι τῆς εὐσπλαγχνίας Σου στήν καρδιά μου”. Ἀπό τήν πολλή εὐγνωμοσύνη τά μάτια μου τρέχουν συνέχεια γλυκά δάκρυα καί δοξολογῶ τόν Θεό. Τότε ὅλα σταματᾶνε, γιατί νιώθω πολύ κοντά μου τόν Χριστό καί δέν μπορῶ πιά νά ζητήσω τίποτε· σταματάει καί ἡ προσευχή, τό κομποσχοῖνι δέν μπορεῖ νά γυρίσῃ».

Μετά ἀπό αὐτό ὁ π. Παΐσιος περιγράφει μιά καταπληκτική ἐμπειρία τῆς θεᾶς τοῦ ἀκτίστου Φωτός πού εἶχε ὅταν ἦταν στό Κατουνακία, στό Κελλί τοῦ Ὑπατίου, κατά τήν ὁποία βρισκόταν ὅλη τήν νύκτα μέσα στό ἄκτιστο Φῶς. Διαβάζοντας κανείς αὐτήν τήν καταπληκτική ἐμπειρία καταλαβαίνει ὅτι τό Φῶς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄκτιστο, ὅτι διαφέρει σαφέστατα ἀπό τό κτιστό φῶς τοῦ ἡλίου, ὅτι μέσα ἀπό τό Φῶς αὐτό δίδονται στόν ἄνθρωπο πολλά «θεῖα νοήματα» καί μετά ἀπό αὐτήν τήν θεωρία, ὅταν ὁ ἄνθρωπος κάνη μερικές ἀπλές καθημερινές ἐργασίες νοιώθει «σάν ἓνα ζῶο». Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ἐμπειρικός θεολόγος.

Ἡ καταπληκτική αὐτή περιγραφή θά καταγραφῆ σέ ἓνα ἀπό τά ἐπόμενα κεφάλαια πού ἔχει τόν τίτλο «Ἐγκώμιον εἰς τόν ἅγιον Παΐσιον τόν Ἁγιορείτην» καί ἐκεῖ μπορεῖ νά τήν διαβάσῃ ὁ ἀναγνώστης (βλ. σελ. 238-240).

Πάντως, πραγματικός εμπειρικός θεολόγος γίνεται ο άνθρωπος μέσα από την νοερά καρδιακή προσευχή και την θεωρία του ακτίστου Φωτός. Μόνον μέσα από αυτήν την προοπτική μπορεί κανείς να έρμηνεύσει τον Άγιο Παΐσιο, διαφορετικά θά τον παρερμηνεύσει. Ο π. Παΐσιος ήταν ένας εμπειρικός θεολόγος, ήξερε πολύ καλά τί είναι ο νοῦς, πῶς αποσπᾶται από την λογική, τά πάθη καί τό περιβάλλον, πῶς εἰσέρχεται στήν καρδιά καί πῶς ἀνάγεται στήν θεωρία τοῦ Θεοῦ. Αὐτή εἶναι ἡ κυκλική μέθοδος ἀποκτήσεως τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὅπως γράφει ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἄρεοπαγίτης. Ο π. Παΐσιος ἦταν εμπειρικός θεολόγος.